

«Περάστε για τη χαρά των ματιών», της είπε ο ποιητής – μικροπωλητής στην αγορά λίγο πριν την παρασύρουν οι γυναίκες στο τραγούδι τους για το γλέντι ενός γάμου. «Για τη χαρά των ματιών», της είπαν και οι νέοι που άραζαν στα καφενεία πίνοντας τσάι μέντα και τα πιτσιρίκια στην όαση λίγο πριν ανταλλάξουν ένα μπουκάλι νερό μ' ένα πεπόνι. Το μυστικό πάντως είναι να τρυπώσεις στην ψυχή των ανθρώπων του νότιου Μαρόκου. Γιατί είναι κι αυτή σαν τα Kasbah τους : κλειστή απ' έξω, ανοιχτή από μέσα.

Όταν, χαζεύοντας στην Casablanca, άκουσα τον έμπορο να με προσκαλεί με τη φράση «Περάστε μόνο για τη χαρά των ματιών», νόμισα πως τουλάχιστον με μία επίσκεψη όφειλα να τιμήσω τον Ποιητή της Αγοράς που ανέλπιστα εύκολα είχα συναντήσει. Φτάνοντας αεροπορικώς - μόλις λίγες ώρες αργότερα - στην Casablanca, δεν μπορούσα να φανταστώ πως η περιπλάνηση μου στο νότιο Μαρόκο μου επιφύλασε τόσες πολλές συναντήσεις με πλανόδιους ποιητές. Άλλωστε, παρά τις προετοιμασίες γι' αυτό το ταξίδι, πολλά ήταν εκείνα που δε φανταζόμασταν πως θα ζούσαμε.

Το ταξίδι στο Μαρόκο του νότου ήταν μια εμπειρία ζωής σαν κι αυτές που έχουν την τύχη να ζουν κάποιοι λίγοι, προνομιούχοι ταξιδευτές. Το απίστευτο είναι πως αυτή η συγκεκριμένη εμπειρία προσφέρεται εύκολα σε όλους εκείνους που μπορούν για χάρη της να επιτρέψουν στην έρημο να τους οδηγήσει σε οάσεις κρυμμένες απ' τους τουριστικούς χάρτες, σε Kasbah που δύσκολα θα φιλοξενήσουν τουρίστες, σε φαράγγια και σε souk που μόνο οι ντόπιοι έρχονται για ν' αγοράσουν και να πουλήσουν την ποίηση τους.

Ταξιδεύοντας, πρωί πρωί, προς το Ait-Benhadou - το χωριό που κάποτε υπήρξε σημαντικός σταθμός των εμπορικών

διαδρομών και τώρα χρησιμοποιείται σαν σκηνικό φωτογραφήσεων μόδας-, αμύητοι ακόμα στη θέα των αγοριών που ταξίδευαν πάνω στα μικρόσωμα γαϊδούρια, των κοριτσιών που στόλιζαν τα μαλλιά τους με χρωματιστά υφάσματα και των παιδιών που έτρεχαν να μας δείξουν τα περίεργα σαυροειδή ζωάκια που κρατούσαν στα χέρια τους, μάθαμε πως το μπαξι-σι δεν είναι φιλοδώρημα, όπως νομίζουμε εμείς οι «Γιουνάν», αλλά ένας τρόπος πληρωμής των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Με τις εικόνες να κερδίζουν το χρόνο που μας έκλεβαν τα χιλιόμετρα, πλησιάζαμε στο Tamdaght Kasbah, το μικρό οικισμό που πολλές φορές έχει χρησιμοποιηθεί για γυρίσματα κινηματογραφικών ταινιών όπως «Ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ». Δίπλα στο μικρό ποτάμι που προς στιγμήν νομίσαμε πως μας έκοψε το δρόμο, καθίσαμε λίγο στον ίσκιο που σχημάτιζε ο τοίχος ενός σπιτιού, απέναντι από τρεις άντρες που τραγουδούσαν χτυπώντας ρυθμικά τα δάχτυλα τους στα δέρματα των πήλινων daadouh τους. «Μουσική των Βερβέρων», μας εξήγησε ο Abdel Jaouad Noumane – ο Μαροκινός οδηγός, σύμβουλος και, ύστερα από έξι μέρες ταξιδιού, φίλος μας - και πρόσφερε τσιγάρο σε όλους.

Στην απέναντι όχθη του ποταμού, οι γυναίκες έπλεναν τα ρούχα μέσα σε χρωματιστές πλαστικές λεκάνες και τα άπλωναν πάνω στους θάμνους. «Πώς μπορώ να πάω εκεί;» ρώτησα, νομίζοντας πως δεν έβλεπα το μονοπάτι. «Πήγαινε. Εμείς θα σε περιμένουμε εδώ», μου απάντησε ο Abdel, πολύ φυσικά, και μου έδειξε το ποτάμι, θέλω να πιστεύω πως το περπάτημα μου μέσα στο νερό ήταν λιγότερο αστείο όταν επέστρεφα. Άλλωστε στο δεύτερο πέρασμα δεν προσπαθούσα να μην πατήσω τα βατράχια. Είχα καταλάβει πως η παραμικρή κίνηση του νερού τα ειδοποιεί για να πηδήξουν μακριά. Δε χρειάστηκε να ρωτήσω από ποιο δρόμο θα περνούσαμε στο Tamdaght Kasbah. Ένα μοτοποδήλατο δίπλα μου, χωμένο ως τη μέση στο νερό, είχε μόλις διασχίσει με άνεση το ποτάμι.

Το πέρασμα στο εσωτερικό Kasbah απαιτεί ιδιαίτερη διακριτικότητα και ευγένεια. Καθώς οι εικόνες προειδοποιούν σε κάθε βήμα πως ο χώρος είναι ιδιωτικός, οι άνθρωποι που σε υποδέχονται στα σπίτια τους, σου χαμογελούν εγκάρδια και σου κόβουν βασιλικούς απ' τις γλάστρες τους, δε θα σε συγχωρήσουν αν τολμήσεις να σηκώσεις φωτογραφική μηχανή. Ο κύκλος των ανθρώπων γύρω απ' τον πλανόδιο μικροπωλητή της «πλατείας» θα σου ανοίξει εγκάρδια για ν' αγοράσεις ή έστω μόνο για να παζαρέψεις, αλλά και θα σε αποκρίνει φωνάζοντας θυμωμένα, αν καταλάβει πως βρίσκεσαι εκεί μόνο και μόνο για να απαθανατίσεις τη στιγμή.

Κατευθυνόμασταν προς τη Zagora, συζητώντας για τα αμερικανικά Western που οι παραγωγοί προτιμούν - λόγω του χαμηλότερου κόστους - να γυρίζουν εδώ παρά στη Νεβάδα. Η στάση για αγορά κρύου νερού στο κατάξερο Ait-Saouh ήταν το πρόσχημα για να σταματήσουμε μπροστά στο χασάπικο, ένα παράθυρο στο δρόμο βαμμένο μ' αυτό το γκρενο-κόκκινο χρώμα που παίρνεις μαζί σου όταν φεύγεις απ' το νότιο Μαρόκο.

Τι είναι αυτό που συνθέτει τη μαγεία μιας εικόνας που, σ' άλλη γη σ' άλλα μέρη, θα έδιωχνε το βλέμμα μας; Ίσως να 'ναι το βλέμμα του ντυμένου στα κάτασπρα χασάπη ή τα ακουμπισμένα στον πάγκο κεφάλια τα γιδιών που φαίνεται πως οφείλουν να κοιτάζουν κατάματα τον πελάτη για να αποδεικνύουν τη φρεσκότητα του σφάγιου. Ίσως να 'ναι το τσούρμο των παιδιών που μας κοιτάζουν, μας χαμογελάνε, κι όταν ξεθαρρεύουν μας ζητούν μπαξίσι για να πλησιάσουμε, ίσως, όλα αυτά μαζί : το βλέμμα των ζωντανών και των μόλις πριν λίγο αποθανόντων, σε μια ευχάριστη αρμονία απαλλαγμένη από τις ενοχές των χορτοφάγων.

Ανεβαίνοντας το Tizi-n-Tiniffit (1.660 υψόμετρο), ανταλλάσσουμε κάποια επιφωνήματα και μερικά θαυμαστικά, κι ύστερα ο καθένας μας φροντίζει «για τη χαρά των

ματιών» του. Όσες στροφές κι αν προσπεράσεις, το τοπίο είναι τόσο όμοιο που σε κάνει να πιστεύεις πως απλώς επαναλαμβάνεται. Σε μια ακτίνα πολλών χιλιομέτρων (πόσα χιλιόμετρα μπορεί να καλύψει ένα βλέμμα;) αχανείς επίπεδες εκτάσεις που στο βάθος του ορίζοντα περικλείονται από υψίπεδα ευθυγραμμισμένα με τον ουρανό. Το αυτοκίνητο παίρνει τις στροφές με 120 χλμ την ώρα. «Θα πετάξουμε;» ρωτάω τον Abdel. Και να πετάξουμε, μου φαίνεται πως απλώς θα προσγειωθούμε στην έρημο. Πού να χτυπήσουμε δηλαδή;

Μέσα σ' αυτή την απεριγραπτη ερημιά, βλέπουμε μπροστά μας έναν ποδηλάτη που ανηφορίζει το βουνό αργά αλλά σταθερά. «Πού πάει;» ρωτάω τον Abdel. «Μάλλον στο επόμενο χωριό», μου απαντάει και χαμογελάει, διασκεδάζοντας με την έκπληξη μου. Τον προσπερνάμε με ταχύτητα. «Και πόσα χιλιόμετρα ανηφόρα έχουμε ακόμα;» ξαναρωτάω κοιτώντας πίσω μας. «Αρκετά», μου λέει, απολαμβάνοντας τη βασανιστική λακωνικότητα της απάντησής του.

Σκεφτόμουν το άρθρο που διάβασα στο TIME, λίγες μέρες πριν από το ταξίδι, για το γιατί και το πώς οι Μαροκινοί πήραν τα μετάλλια στους Ολυμπιακούς της Ατλάντα, όταν τον άκουσα να λέει, «θα 'ναι πάντως πολύ κουρασμένος όταν φτάσει».

Δε θα ήταν καθόλου εύκολο να αποχωριστούμε γρήγορα την εικόνα του νεαρού ποδηλάτη που προσπεράσαμε, αν μια πέτρινη πύλη - μοναδικό κτίσμα στο ερημικό τοπίο - δε μας προειδοποιούσε πως μπαίναμε στο Agdz. Πλησιάζοντας στο πρώτο kasbah της περιοχής, μειώσαμε ταχύτητα και ανοίξαμε κουβέντες για τις γυναίκες των Βερβέρων που περπατούσαν παρέες παρέες στις άκρες του δρόμου κουβαλώντας στο κεφάλι κοφίνια και στην πλάτη μωρά, τους άντρες που ντυμένοι την παραδοσιακή τους jelaba συζητούσαν μέσα στην ντάλα ή κοιμόντουσαν στους ίσκιους και τα παιδιά που άφηναν το μπάνιο στο ποτάμι κι έτρεχαν

να μας προλάβουν.

Η μεγάλη κοιλάδα του Draa, που ξεκινά από το Agdz, ευεργετεί τους κατοίκους των kasbah, που είναι χτισμένα γύρω απ' τις οάσεις της. Μια ευεργεσία που δυστυχώς δε φτάνει ως την Zagora, όπου η υψηλή θερμοκρασία κάνει τους ρυθμούς ακόμα πιο αργούς, χαμηλώνει το ύψος της φωνής και μειώνει τις εργάσιμες ώρες.

Το ομαδικό χουζούρι των γερόντων στα χωμάτινα πλατώματα και το αραλίκι των νεότερων στα γύρω καφενεία μας κάνουν να σκεφτούμε τους ρυθμούς των ευρωπαϊκών μεγαλουπόλεων. Όμως λίγα μέτρα μόλις πιο κει απ' το τραπεζάκι που πίνουμε το τσάι-μέντα, η ομαδική εμφάνιση των Βεδουίνων γυναικών που πηγαίνουν περπατώντας από το ένα χωριό στο άλλο, θα μας υπενθυμίσει πως βρισκόμαστε πια ελάχιστα χιλιόμετρα μακριά απ' τη Σαχάρα και οι συγκρίσεις, για το καλό μας, απαγορεύονται.

Κάθε βράδυ, η επιστροφή μας στο Berbere Palace της Ouarzazate έμοιαζε σαν άφιξη σε μια οάση όχι ακριβώς δική μας, αλλά αναγνωρίσιμη. .Κρύο νερό στα σώματα μας, καθαρά ρούχα, δείπνο με γεύσεις μαροκινής κουζίνας (Tagine, Mechoui, Couscous, Kefta), καταπληκτικό κόκκινο μαροκινό κρασί και, βέβαια, όνειρα για χίλιες και μία νύχτες.

Κάθε πρωί που αφήναμε την πανέμορφη Ouarzazate, υποσχόμασταν στους εαυτούς μας να γυρίσουμε πριν βραδιάσει για να την περπατήσουμε. Και κάθε φορά οι εικόνες της μέρας ρουφούσαν τις αντοχές μας για μια νυχτερινή επίσκεψη στο εστιατόριο του Δημήτρη! Του Δημήτρη που ήρθε απ' την Ελλάδα το 1928, άνοιξε το Chez Dimitri και το μπακάλικο απέναντι, κέρδισε διεθνή πελατεία και ντόπιους φίλους, άφησε τ' όνομα του στην ταμπέλα του μαγαζιού και τη φήμη του στο γιο του που συνεχίζει την παράδοση, κι έφυγε πριν από λίγο καιρό για τόπους χλοερούς. Έτσι, εφοδιασμένοι με άφθονα μαροκινά πορτοκάλια, κατευθυνόμασταν προς την κοιλάδα του Dades

- γνωστή ως η «κοιλιάδα των χιλίων kasbah»- που οδηγούσε στο El-Kelaa M' Gouna. Δε χρειάστηκε να μιλήσουμε με ντόπιους για να καταλάβουμε πως το χωριό ζει απ' την παραγωγή του ροδόνερου. Παντού υπήρχαν ταμπέλες που έγραφαν «ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΡΟΔΟΝΕΡΟ». Οι ντόπιοι μας πληροφόρησαν με καμάρι πως κάθε χρόνο σ' αυτή την περιοχή, η συγκομιδή ροδοπέταλων ξεπερνά τους 700 τόνους. Το πλύσιμο των χεριών με ροδόνερο είναι ιερή παράδοση των Μουσουλμάνων!

Μια βόλτα στο El-Kelaa M' Gouna έμοιαζε να μην είναι αρκετή για να επισκεφθούμε τα κουρεία που μοσχομύριζαν, τα ξυλουργεία όπου δούλευαν τα παιδιά και τα μαγαζιά που ταπητοστρώνονταν στο λεπτό «για τη χαρά των ματιών» μας. Κι αν δεν ήταν ο Abdel να επιμένει για την αναχώρηση, ίσως δε θα 'χαμε το χρόνο να σταματήσουμε στη μέση της ερήμου που οδηγούσε στην Tinerhir, για φάμε πεπόνια κάτω απ' το κιόσκι που 'χαν στήσει τα παιδιά. Τα παιδιά που πουλούσαν ένα πεπόνι για 4 dirham (108 δρχ.), ζητούσαν νερό για μπαξίσι, είχαν ενθουσιαστεί παίζοντας με τα γυαλιά μου και φεύγοντας μας χάριζαν πεπόνια για το ταξίδι.

Η Tinerhir μπορεί να μας εντυπωσίασε έτσι όπως ξαφνικά τη συναντήσαμε, τεράστια, κατακόκκινη και πνιγμένη στην κοιλάδα, αλλά 8 χλμ. βορειότερα, το Todra Gorge μας έκοψε την ανάσα! Ένα πανύψηλο φαράγγι π(έκρυβε τον ήλιο και δρόσιζε τους ντόπιους που είχαν έρθει εδώ, συν γυναίξι και τέκνοις, για να περάσουν την Κυριακή τους.

Σ' αυτόν τον τόπο που «η χαρά των ματιών σε κάνει να ξεχνάς από πού έρχεσαι και που θα επιστρέψεις, πρέπει ούτως ή άλλως να παίρνεις βαθιές ανάσες αν θες να πιστέψεις πως πράγματι εσύ είσαι εδώ και όχι κάποιος άλλος. Σ' αυτόν τον τόπο που μπορεί να 'χεις την τύχη να πετύχεις το επταήμερο γλέντι ενός γάμου των Βερβέρων, πρέπει να είσαι έτοιμος να βιώσεις την εμπειρία που χτίζει το εγκάρδιο σφίξιμο των χεριών σου από τη γηραιότερη του χορού. Αυτή που, κουβαλώντας ένα βρέφος στο σάκο της πλάτης της,

κυριολεκτικά θα σε κολλήσει στις γυναίκες που τραγουδούν όρθιες κάνοντας κοκοράκια με τη φωνή τους, αυτή που αγκαλιάζοντας σε απ' τη μέση θα σου μεταφέρει το ρυθμό που πρέπει να βρεις αν θέλεις να μοιραστείς τη χαρά του γάμου.

Νομίζω πως, ύστερα απ' όλα αυτά, το μόνο που επιθυμούσαμε στο τέλος κάθε μέρας ήταν μια σιωπηλή επιστροφή. Μας είχαν μιλήσει για τον ήλιο που δύνει κοκκινίζοντας τις γκαμήλες και τα ποτάμια των οάσεων, για τους μουσουλμάνους που με τη δύση του ήλιου προσεύχονται γονατιστοί στις άκρες των δρόμων και για τα παιδιά που, πριν πάνε για ύπνο, αγκιστρώνονται στις δαντελένιες σιδεριές των παραθύρων για να μας χαιρετίσουν.

Δε μας είχαν μιλήσει για μια νυχτερινή διαδρομή στην έρημο με μόνο φως την πανσέληνο του Αυγούστου! Αλλά και που είχαμε πει τόσα πολλά για τις κινηματογραφικές ταινίες που γυρίζονται εδώ, μήπως αυτό σημαίνει πως δεν έπρεπε να εκπλαγούμε, όταν το βράδυ στο διπλανό μας τραπέζι καθόταν ο Martin Scorceze;

Αγοράζοντας, πρωί πρωί, κοράλλια και μαζορέτες «για τη χαρά των ματιών», αφήσαμε οριστικά πίσω μας την Ouarzazate με σκοπό να φτάσουμε στον Ατλαντικό και να διανυκτερεύσουμε στο Agadir. Λάθος. Το τουριστικό θέρετρο των Ευρωπαίων δεν έχει να προσφέρει τίποτε άλλο εκτός από τεράστια, δήθεν πολυτελή ξενοδοχεία και μια απέραντη παραλία που είναι απίθανο να ενδιαφέρει οποιονδήποτε μεσογειακό.

Όταν μάλιστα, στο δρόμο του προς το Agadir, έχει περάσει από την Taroudannt - «το Marrakech του νότου» -, έχει τριγυρίσει στις λαβυρινθώδεις αγορές της, όπου το πλήθος των ντόπιων τον σπρώχνει για να προχωρήσει, έχει σταθεί στη μια από τις δύο κεντρικές της πλατείες για να μετρήσει τα καρότσια με τους πορτοκαλοπωλητες και έχει καταλήξει

στο Palais Salam, ανάκτορο του πασά της Taroudannt τον 19ο αιώνα και σήμερα ξενοδοχείο βυθισμένο σε μια ζούγκλα από μπανανιές, ε τότε, αν δεν έχει νυχτώσει, προλαβαίνει να γυρίσει πίσω.

Ένα ταξίδι στο νότιο Μαρόκο που την 6η μέρα μας οδηγεί στο Μ3ΪΤ3Κβοη, σίγουρα αποσκοπεί στο να μας αποσπάσει την σχέση της επιστροφής. Δεν εξηγείται αλλιώς. Εκεί που νομίσαμε πως τώρα πια θα περάσουμε δυο νύχτες και μια μέρα στο Marrakech, έτσι για να δούμε κι αυτό που βλέπουν οι τουρίστες, εκεί ακριβώς ήταν η στιγμή που καταλάβαμε πως δεν είχαμε δει τίποτα απ' αυτή τη συνταρακτική χώρα.

Ένα μόνο πρωινό στην πλατεία Djemaa El-Fna δεν έφτασε ούτε για να αναρωτηθούμε αν ονειρευόμαστε ή ταξιδεύουμε. Κι ένα μόνο βράδυ στην ίδια πλατεία δεν έφτασε ούτε για ν' αποφασίσουμε αν αυτή είναι η πλατεία που είδαμε το πρωί ή, κατά λάθος, φτάσαμε σε κάποια άλλη. Μια από τις εξηγήσεις που μπορέσαμε εύκολα να βρούμε για τη μαγεία του Marrakechi ήταν η μεταμόρφωση. Τις υπόλοιπες θα τις θυμόμαστε με τα ονόματα τους: Koutoubia, Semmarin souk, Menara gardens, el-Mansouria mosque και al-Badi palace. Και τις καλύτερες, χαμάμ, μασάζ και μουσική των Βερβέρων, θα τις κουβαλάμε μαζί μας για να μην ξεχάσουμε πως ίσως να ζήσαμε ένα από τα καλύτερα όνειρά μας!

Βίκυ Θεοδωροπούλου

25 Αυγούστου 1996
